

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Casestudy
Op de museale weegschaal

De smaak van het publiek

Inleiding

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft de methodiek uit Op de museale weegschaal. Collectiewaardering in zes stappen getest met museale partners. Met als doel hun feedback te verzamelen over de begrijpelijkheid, gebruiksvriendelijkheid en toepasbaarheid van deze nieuwe manier van waarderen van objecten en (deel)collecties. Op basis van hun bevindingen en commentaar is de methodiek steeds aangepast en verbeterd.

In deze casestudy over de waardering van cultureel erfgoed door het publiek, zijn de ervaringen vastgelegd van de werkgroep Kunst van de Stichting Grote Kerk Cultureel in Emmen. Hierin komen onder andere aan bod: de aanleiding van de waardering, het referentiekader, de werkwijze, de resultaten, conclusies en de beslissingen die zijn genomen na afloop van de waardering.

Publieke beleving

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft een verkennend onderzoek gedaan naar de waardering van cultureel erfgoed door het publiek. Daar waren twee aanleidingen voor. De laatste jaren weegt bij de waardering van cultureel erfgoed het criterium *belevingswaarde* zwaarder mee. Daarmee is de publieke beleving van erfgoed een belangrijkere factor geworden in de waardering.

De tweede aanleiding was een onderzoek dat is gedaan onder de *indirecte gebruikers* van de waarderingsmethodiek “Op de Museale Weegschaal”. Dat zijn de belanghebbenden die op grond van een waardering een besluit nemen, zoals museumdirecteuren, politici of medewerkers van fondsen. Zij benadrukten het belang van de publieke waardering van cultureel erfgoed.

Emmen kiest kunst

De werkgroep Kunst van de Stichting Grote Kerk Cultureel in Emmen vroeg de Rijksdienst of het mogelijk was een overzicht van werk uit de Beeldende Kunsten Regeling (BKR) te presenteren. Ze waren geïnspireerd door twee artikelen in het tijdschrift van de Rijksdienst. Het een ging over het project ‘Play BKR Eindhoven’, een samenwerking van de RCE met het Van Abbemuseum waarin de BKR-werken uit Eindhoven centraal stonden. In het andere stuk stelden de RCE-conservatoren van de sector Kunstcollecties zich voor en nodigden de lezers uit om een bruikleenaanvraag in te dienen.

Een tentoonstelling van BKR-kunst is een kostbare onderneming, want veel werken zijn in de loop van de tijd beschadigd geraakt en zijn toe aan restauratie. De kosten daarvoor worden doorberekend aan de bruikleennemer. De werkgroep Kunst in Emmen beschikt over een bescheiden budget dat niet voorziet in een dergelijke kostenpost. Om die reden is aan de groepsleden voorgesteld om een keuze uit de toonzaalcollectie van de RCE te maken. Die kunstwerken zijn ‘bruikleenklaar’ en kunnen zonder extra kosten worden uitgeleend.

Daarnaast gaf de werkgroep Kunst aan een directer contact met het publiek te willen. Zij hoopte ook andere groepen in Emmen te bereiken met hun tentoonstellingen dan alleen de reguliere bezoekers. Daarom is in het kennismakingsgesprek geopperd om er een *participatieproject* van te maken. Verschillende groepen inwoners uit Emmen zouden worden uitgenodigd om hun keuze uit de toonzaalcollectie te maken. Zij mochten meteen hun mening geven over de kunst en de werkgroep Kunst zou zo een directer contact met het publiek krijgen. De keuze van de Emmenaren – hun waardering van de kunstwerken – vormde daarmee de kern van het tentoonstellingsconcept.

De toonzaalcollectie

De toonzaalcollectie van de RCE bestaat uit kunstwerken die geen restauratie nodig hebben. Ze staan daar als het ware klaar om uitgeleend te worden. ‘Onze prêt-à-porter-collectie,’ aldus Michaela Hanssen, hoofd van de sector Kunstcollecties. Een deel ervan staat ook echt in een toonzaal, een ruimte in het depot waar tentoonstellingswanden zijn geplaatst.

De toonzaal wordt vooral bezocht door bruikleennemers die nog geen concreet idee hebben wat ze willen aanvragen. Hoogwaardigheidsbekleders, zoals ministers en staatssecretarissen, kunnen voor hun werkkamer kunst uitkiezen uit de collectie van de Rijksdienst. Vaak hebben ze al wel een bepaalde voorkeur voor figuratief of abstract werk, of voor moderne of oude kunst. Dan is het prettig om in de toonzaal rond te kijken om een indruk te krijgen van het aanbod en op grond daarvan een keuze te maken.

De toonzaalcollectie is zonder een bepaalde visie of keuze samengesteld. Het zijn bruiklenen die terugkomen van een tentoonstelling of de werkkamer van een hoogwaardigheidsbekleder, en die nog in goede

conditie zijn. Daardoor is de toonzaalcollectie een aselechte steekproef en om die reden ook representatief voor de hele collectie van de RCE.

Op eigen gevoel

De toonzaalcollectie van de RCE omvat kunstwerken waarvan de conservatoren van de RCE vinden dat ze een representatieve kwaliteit bezitten waarvoor een bijzondere belangstelling bestaat bij potentiële bruikleennemers. Dat geldt overigens voor een brede categorie kunstwerken bij de RCE, want de doelgroep wordt gevormd door het héle museale

veld – niet alleen door de grote kunstmusea en hoogwaardigheidsbekleders.

De participanten hebben geen opdracht gekregen om een bepaald referentiekader in gedachten te houden bij hun waardering van de BKR-werken. Ze kregen over de kunstwerken slechts summiere informatie en moesten afgaan op hun eigen gevoel en smaak bij de keuze.

Drie stappen

Het waarderingsproces is in drie fases doorlopen. Allereerst was er de keuze uit de toonzaalcollectie.

Hans Kanter, *Een wand illusie*, 1980, olieverf op doek, 80 x 60 cm. Collectie Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, inv.nr. BK 75721
Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Tim Koster

Uit die collectie van enkele honderden kunstwerken koos elke deelnemer vijf kunstwerken die hem of haar aanspraken. Daarbij gaf de desbetreffende persoon in enkele woorden aan waarom dat werk hem of haar zo aansprak. Dit vormde een eerste indicatie van de waardering van het kunstwerk.

Vervolgens heeft elke groep – kamerkoor Tourdion, carnavalsvereniging De Zeskante Steen, het Filmhuis, de gemeenteraadsleden, Lionsclub The Broken Circle en Gehandicapten Sport Club Emmen – in onderling overleg uit de individuele selecties een collectieve keuze van vijf kunstwerken gemaakt. De participanten is gevraagd om bij die vijf werken een kort stukje te schrijven. Daarin mochten ze het kunstwerk associëren met iets persoonlijks, bijvoorbeeld een eigen ervaring of anekdote. Die teksten zijn ook gebruikt in de tentoonstellingscatalogus.

Tot slot is elke groep gevraagd om een rondleiding te geven aan de bezoekers die de tentoonstelling bezochten.

Betrokken

Alle deelnemers toonden zich geïnteresseerd en betrokken bij het waarderingsproces. De eerste bijeenkomsten, waarop in algemene zin is gediscussieerd over de waarde en waardering van kunst, waren

levendig. Iedereen voelde zich aangesproken en ging met plezier in op de vragen.

De teksten voor de catalogus geven een goed beeld van de wijze waarop de verschillende deelnemers de kunstwerken waarden. Voor de bezoekers van de tentoonstelling vormden hun woorden ook het hart van de tentoonstelling. Zo werden de kunstwerken op een persoonlijke wijze ontsloten.

Een keuze van dertig kunstwerken

De waardering heeft geleid tot de keuze van dertig kunstwerken uit de collectie van de RCE voor de tentoonstelling 'KunstRijkEmmen'. Zes groepen uit Emmen selecteerden elk vijf werken uit de voordrachten van de groepsleden. Bij elk werk is door de participanten beschreven wat de motivatie voor de keuze is. De beschrijvingen geven een eerste indruk van het proces van waarden door de leek, de niet-deskundige.

Het was de bedoeling dit aspect van de waardering van cultureel erfgoed beter in beeld te krijgen in relatie met de methodiek, die uitgaat van een waardering door deskundigen. De uitkomst van het project relateert de exclusiviteit van de waardering door deskundigen en vestigt de aandacht op de rol van het publiek, dat uiteindelijk vanuit een eigen referentiekader waarde aan de kunstwerken toekent.

Jan van der Zee,
Zoutkamp, 1951,
olieverf op doek,
58 x 78 cm. Collectie
Rijksdienst voor het
Cultureel Erfgoed,
inv.nr. SZ1800
Foto: Rijksdienst voor
het Cultureel Erfgoed,
Tim Koster